

NEUMORNI ISTRAŽIVAČ I VRIJEDAN ZNANSTVENIK

U povodu smrti mr. Zlatka Gunjače

Marko Mendušić

Dr. Zlatko Gunjača rođio se 8. rujna 1939. godine u Kninu, hrvatskom kraljevskom gradu. Već zarana, kao sin Stjepana Gunjače, istaknutog povjesničara i neumornog istraživača našeg srednjovjekovlja, zaljubio se u povijesnu znanost, pa je nakon završene klasične gimnazije u Splitu, upisao studij arheologije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu gdje je diplomirao 1963. godine. Dvije godine potom zaposlio se kao mladi arheolog u Muzeju grada Šibenika i tu proveo najveći dio svog radnog vijeka, sve do 31. siječnja 1992. kad je postao ravnateljem Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu.

Još kao student Zlatko Gunjača je bio sudionikom brojnih arheološko istraživačkih akcija, od Dobove u Sloveniji, preko Krka i Ugljana, do Murtera i Danila, u ekipama profesora Starea, Miroslavljevića, Suića, Rendića-Miočevića...

Dolaskom u Muzej grada Šibenika nije ni časa časio, uhvatio se odmah u koštac s arheološkom problematikom, ne plašeći se nedostatka profesionalnog iskustva. Otvorio je istraživanje u dvorištu samostana sv. Frane, gdje se uhvatio i konzervatorskog zahvata. Istraživao je u crkvi sv. Krševana, kod Gospe Vanka grada. 1965. vrši manja zaštitna istraživanja na Kosi u Donjem Polju, koja, s obzirom na značaj nalaza, prerastaju u sistematska. Nekoliko godina kasnije Kosa postaje vrlo značajan lokalitet i, po nekim karakteristikama, ogledni primjer starohrvatske grobne arhitekture, a nalazi iz 9-10. stoljeća klasika starohrvatske baštine. Podkraj šezdesetih Zlatko se upustio u istraživanja na Srimi, položaj Prižba, gdje je iz gomile kamena izronila, tijekom desetak godina, monumentalna ranokršćanska dvojna bazilika, predivan primjerak kasnoantičke arhitekture, "mala Salona" kako bi on volio reći. "Pročitao" ju je Zlatko Gunjača do zadnje stranice, riješio sve njene zagonetke i ostavio generacijama studenata i znanstvenika primjer kako raditi na sličnim lokalitetima. U dva navrata 1972-74. i 1990-91. bio je na čelu ekipe koje su istraživale unutrašnju površinu tvrđave Svetog Mihovila (Sv. Ane). Rezultati istraživanja pokazali su da je naseljenost na području današnjeg grada znatno starija od samog prvog spomena Šibenika, pomakli su je čak u starije željezno doba, kad je na mjestu današnje tvrđave egzistiralo naselje. Tijekom 1974/75. vršio je manja istraživanja na predpovijesnim gradinama u Donjem polju, rezultati kojih su, uz spomenute na Kosi, potvrdili njegovu tezu o naseljavanju srednjovjekovnog Šibenika upravo iz ovih prostora, iz Donjeg polja, što je pokazao u svom radu o ovoj problematici, tiskanom u Šibenskom zborniku. 1974. i ponovno 1985-87. Zlatko sa suradnicima vrši istraživanja srednjovjekovnog groblja na Vrbici, u Piramatovcima. U preko 150 grobova pronašao je prekrasnih primjeraka, prvenstveno starohrvatskog nakita, od kojih je par "pšeničastih" naušnica, slobodno se može reći - raritet. Uočio je ovdje, uz ostalo, horizont "grobalja na redove".

Jedna od najvećih ljubavi Zlatka Gunjače bila je utvrda na otoku Žirju, na gradini ponad Velike Stupice. Radio je tu sam ili sa suradnicima, kao i sa generacijama studenata, više od dvadeset godina, od 1972. pa sve

do prošle godine. Preko ovog lokaliteta ukazao je arheološkoj javnosti na značaj žirajske utvrde i, u tom kontekstu, na slične, koje su, duž čitave istočnojadranske obale bile na braniku Justinijanova limesa.

Godine 1977. Zlatko je opet u Šibenskom Donjem polju gdje je kod crkvice sv. Lovre otkriva ostatke starokršćanske sakralne arhitekture. U grobovima pronalazi, kao spolija, dijelove crkvenog sakralnog namještaja s motivima starohrvatskog pletera. Izranja iz zemlje kamen s natpisom REX. Ne zna se na žalost o kojem je "rexu" riječ, ali svakako ovaj nalaz podcrtava značaj Donjeg polja za povijest Šibenika, ali i za čitavu hrvatsku prošlost.

Svakako najveća ljubav mr. Gunjače bio je Bribir. Rano je, još kao dječak posjećivao ovaj lokalitet sa svojim ocem, koji je u njegovu istraživanje utkao dobar dio života. Naslijedio ga je Zlatko 1981. godine, gdje je vodio arheološke akcije do 1989., dok je bilo moguće na Bribir dolaziti. Stvorio je od Glavice bazu odakle su se vršila istraživanja na već spomenutoj Vrbici, na Pećinama, u Smrdeljima...Zbog Bribira i njegovih spomenika vodio je bitke i žučne rasprave s vlastima i lokalnim stanovništvom. Htio je od Bribira stvoriti lokalitet od izuzetnog nacionalnog značenja. Imao je posebnu viziju njegove budućnosti.

Kruna njegova rada na proučavanju nacionalne arheologije je, svakako istraživanje, ranosrednjovjekovnog groblja u Dubravcima, gdje je radio od 1966. do 1991. godine, kada je rat prekinuo svaku mogućnost nastavka. Otkrio je grobove iz prvog vremena dolaska naših preda na ove prostore, pojedinim nalazima sigurno dokumentirane u sredinu VIII. st. Bacilo je to posebno svjetlo na proučavanje etnogeneze Hrvata, a Zlatkov doprinos tomu ostat će kao neizbrisiv pečat.

Prelaskom u Muzej hrvatskih arheoloških spomenika nije prestala njegova terenska aktivnost. Dapače aktivirao je istraživanja na nekoliko lokaliteta od izuzetnog značenja za proučavanje hrvatske prošlosti, a sam je vodio akciju u Rižinicama. S druge strane reorganizirao je, kadrovski i prostorno MHAS i htio je od njega napraviti vrlo skoro, institut za nacionalnu arheologiju, gdje bi se slijevali svi nalazi i informacije od posebne važnosti za prošlost Hrvata.

To su samo najznačajniji lokaliteti na kojima je mr. Gunjača radio, ne spominjući nebrojeno sitnih intervencija koje, uz rekognosciranja svakog kuta šibenskog područja, upotpunjuju mozaik njegove terenske djelatnosti. Vrlo važan segment Zlatkova rada je područje hidroarheologije. Naime nije pretjerano reći da je bio jedan od osnivača te arheološke grane. Vršio je podvodna istraživanja kod Zlarina, kod otočića Gušteranskog, Gnalića, Drvenika, da ne nabrajamo brojne druge rekognoscirane pomorske lokalitete od Brijuna do Dubrovnika.

Mr. Zlatko Gunjača bio je vrstan konzervator. Još kao mlad arheolog, pred više od dvadeset godina, pokušao se na konzervaciji antičke arhitekture na Danilu. Uslijedili su potom zahvati na samostanu sv. Frane u crkvi sv. Krševana. Slijedi rad na starohrvatskom groblju na Kosi, pa na Srimi, na Sv. Mihovilu, Žirju, na Bribiru...Stekao je golemo iskustvo, pa su ga za savjet pitale kolege iz Zadra, Splita, Dubrovnika, s Krka...

Dugogodišnji terenski rad i brojni značajni nalazi rezultirali su s nekoliko vrlo vrijednih izložbi. Među njima valja istaći: "Keramika - dokument čovjekove prošlosti", "Danilo u svijetu arheoloških nalaza", "Arheološki spomenici šibenskog podmorja", "Srima - kompleks starokršćanske arhitekture". Iza njih su ostali vrijedni katalozi sa Zlatkovim potpisom. Prelaskom u Split pokrenuo je pripreme za veliku izložbu "Arheološka baština u Hrvata", koja bi svijetu pokazala kakvo sve neprocjenjivo blago imamo. Nažalost, nije zamišljeno uspio dovršiti. No, njegova zamisao će naći plodno tlo kod kolega i izložba će biti realizirana.

Plodnost Gunjačina rada vidljiva je i u stručno-znanstvenoj djelatnosti.

Ostavio je iza sebe šezdesetak jedinica, što u raznim časopisima što u likovnoj enciklopediji. Suradivao je u "Starohrvatskoj prosvjeti", "Diadori", "Vjesniku za arheologiju i historiju dalmatinsku", "Prilozima povijesti umjetnosti", "Balcanoslavici", "Arheološkom vijesniku", "Arheološkom pregledu", u "Obavijestima" u izdanjima HAD-a, SADJ-a itd. Često je bio suradnikom dnevnih i tjednih listova, posebice "Slobodne Dalmacije", "Šibenskog lista", "Nedjeljne Dalmacije", "Vjesnika"...Vodio je polemike s velikosrbima u "Ninu", snimio više emisija za radio i TV o Srimi, Žirju, Bribiru, sv. Nikoli...

Zlatko Gunjača bio je izuzetno društveno angažiran. Tako, bio je član i dopredsjednik Hrvatskog arheološkog društva, predsjednik Muzejskog savjeta Hrvatske, predsjednik Srednjovjekovne sekcije Saveza arh. društava Jugoslavije, član Republičkog i Općinskog odbora za kulturu itd.

Nezaobilazno je spomenuti i njegov muzeološki rad, u kojem je bio školovan iskustvom i jednogodišnjim usavršavanjem u SAD, kao i izuzetnu muzeološku intuiciju. Rezultat svega je njegov veliki angažman i doprinos u adaptaciji Kneževe palače i njenom "preoblikovanju" u Muzej Grada Šibenika. Angažirao se tu silnom energijom, dajući sve od sebe kako bi u Šibenik, kad je to bilo izuzetno važno, doveo Muzejski savjet Hrvatske, i osigurao sredstva za radove, što je našu ustanovu kasnije svrstalo uz bok četiriju kapitalnih hrvatskih kulturnih objekata, a u muzeološkoj literaturi navelo kao klasičan primjer preobrazbe kulturno povijesnog spomenika u muzejsko zdanje. Ogromna je njegova zasluga za ustroj arheološkog dijela stalne muzejske postave, kao i postava u Muzeju Drniške krajine, biogradskom muzeju, Muzeju Kninske krajine te Zbirke na Krapnju.

Preranom smrću mr. Gunjače mi, njegovi kolege, izgubili smo dragog suradnika i prijatelja, a hrvatska arheologija je ostalo bez neumornog istraživača i vrijednog znanstvenika.

* Tekst objavljen u *Šibenskom listu*, II/94., str. 6.-7.